

ՄԱՅՅԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

ՎԱՐՔ ԱԲԵՐԿԻՈՍԻ ՅԵՐԱՊՈԼՍՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ՀՐԾԱՐԱՐԱԿԵՆ Զ. Ե. ԵՎԻԵԵՆՆ

Թնդիկոթիկն:

«Հանդիսի» այս թուով կը սկսիմ մաս առ մաս հրատարակել Ս. Ընթերցողի վարուց մէկ ընդարձակ եւ երկու համառօտ հայերէն ընտաղիները հին թարգմանութեամբ նախնեաց:

Ընդարձակին համար ընտաղի առած եմ մի միակ ծանօթ Օրինակն Պարիսի Եզգային Մատենադարանին (Fond Arm. No. 118) ընդօրինակութեամբ Ըրթ. Մ. Վրդ. Մարտիկանի, որուն հրատարակաւ ալ կը յայտնեմ՝ պարտաւոր շնորհակալութիւնս: Հայերէն թարգմանութիւնս կը ներկայացնէ Մատափաստեայ յունարէն խմբագրութիւնը, այս պատճառաւ ալ կարելորդ մատարցեայ համեմատել զայն յունարէն ընտաղին նետ. հանօթութեանց մէջ կը նշանակուին միայն ընտաղին նշանաւոր շնորհածներն եւ զտարահմանսի, սխալ թարգմանուած կտորները. ալազգ հարկ պիտի ըլլար ամբողջական նոր թարգմանութիւն մ'ընծայել: Դժբախտաբար Պարիսիստ Օրինակը վերջը փոքրիկ թերութիւնով մ'ունի, զոր տեսլուած եմ՝ լրացնել յունարէն նոր թարգմանութեամբ:

Համառօտ խմբագրութիւններէն շատ օրինակ ծանօթ է, որոնց համեմատութեամբ պիտի կատարուի ստորեւ հրատարակութիւնը: Այս տեղ կարեւոր կը հա-

մարիմ նշանակել ասոնց սկզբնաւորութիւնը այն իսկաւ տակաւ միայն, որ հետաքրքիր ընթերցողներու ծառայութեանը զանոնց կարելու հրաւիրեմ ունեց ուշադրութիւնը շնորհակալութեամբ հաւաքածներու վրայ. ուր թերեւս ծածկուած ըլլայ ուրիշ երրորդ տեսակ մը, որ անհնարին չէ. ուշադրութեան արժանի է այս տեսակետով յայտնակալս այն հանգամանքը, որ առաջին խմբագրութիւնը մասնաւորց կ'ընէ հազարն (հայերէն) ընդարձակ ընտաղի մը՝ կորուած այսօր, բայց համապատասխան մը է. Vatareikhi հրատարակած յունարէն խմբագրութեան, որ այնպէս հետաքրքրական է եւ նշանակալից. սխալ այսպիսի նորագիտ ընտաղի մը համին յայտնել ինձ յորդ Ընթերցողներս, սիրով եւ շնորհակալութեամբ պիտի կցեմ զայն հրատարակութեանս: Երկու խմբագրութեանց սկզբնաւորութիւններն են.

1. Յերապոլիտ մարտար քաղաք թարգմանիկ. Սու հրաւիրել կաշու հաւատարակից առաջնորդն ու հաւանեցես: Ի ժամանակ Մարիկուի եւ Ընտնիմիայի եւ Գալիկայի քաղաքացի թագաւորացն երաւելիս Ներիլիկու տեսնալ քաղաքով ամբողջ մարտարս ի գոն կոյցն...

2. Սուրբ Երեմիայու էր ի ժամանակ Անտոնիոս կոպակաւ առքայիմ: Սու տեսնալ գրադարս մարտարս մարտարս ի գոն կոյցն...

Ուսումնասիրութիւն մը Անթիոսի անձնաւորութեան, հայերէն թարգմանութեանց, ծնողաց եւ ամէն յարակից ինչորոշ վրայ պիտի տամ ընտաղներու հրատարակութեանս մտքը:

Հայերէն ընտաղներն հրատարակելու յորդոր եղան ինձ գերմանացի երկու գիտնականք Dr. W. Lüdtk., եւ Th. Nissen, առաջինը համառ հայերէնագէտ մը. եւ երկրորդը յայտնի ուսումնասիրող մը Անթիոսի վարուց:

ՎԱՐՔ ԱԲԵՐԿԻՈՍԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

Ա. Մարիսի Անտոնիոս եւ Հեւկիոսի Վիրսի վերնակալութիւն իշխանութեանն Հռոմայեցեց վարելով՝ հրաման կ'անէր ի յամենայն երկիր որք էին յայնժամ ի հնազանդութիւն Հռոմայեցեց, հրապարակաւ զաստիճան կատարել ճեմներս եւ զհսն աստուածոյն մատուցանել:

Արդ այսպիսի պատգամն եւ Պաւլոսի գաղաւթին, որ Փոքր Փոխապետ իշխելով յայնժամ, հասանէր, եւ էր տեսնել զորս ընդ Հռոմայեցեցն ամենեքեան տօնահանդիսից

2 = 2 հռագիր Պարիսի Ազգ. Մատենադարանի Fond Arm. 118, Թղ. 100 ա - 106բ, 6 = Գունարէն ընտաղի հրտ. Acta Sanctorum mensis Octobris, IX, 453—514, առէ նաեւ Migne, Patrol. Ser. Graeca, CXV, 1212—1248.

Խորագիրն այսպէս է 2 հռագիրն մէջ, ուր կը կանխէ միայն ասեւելի օրը՝ «Հոկտեմբեր ԻԲ», Գունարէնն ունի. Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀβερκίου ἐπισκοποῦ Ἱερραπόλεως. Վարք եւ քաղաքագրութիւնն սրբոյ հոգի մարդ Մարիկուի եպիսկոպոսի Երապոլիտ: — Ա, Բ, Գ... զիսեց բաժանմանը մեզմէն են ըստ Գունարէն հրատարակութեան (սու. Migneի):

Ա. 1. Գ. Ընդ ժամանակս ընդ պիտոսի, յորժամ վերնակալութիւնն Հռոմայեցեց ունէին Մարիս Անտոնիոս եւ Ղուկիոս Վերոս, հրովարտել եղանք ընդ ամենայն աշխարհ որ ընդ լծով Հռոմայեցեց նուաճեալ էր, պատուել հրամանին տուեալ զհսն եւ պատարագս մատուցանել զիցն անուանելոց: Թարգմանիլն բառ առ բառ չըլլած է Գ. որ է. ἡμέρας Ἀντωνίου καὶ Λευκίου Βήρου, τὴν αὐτοκράτορα Ῥωμαίων διεπόντων ἀρχὴν, δόγμα ἐπὶ πᾶσαν ἐφοῦτα τὴν γῆν, ὅση τότε Ῥωμαίοις ὑπῆρχε, δηλωτοεῖς κελύουσιν τοῖς λεγομένοις θεοῖς σπονδὰς τε καὶ θυσίας ἐπιτελεῖν.

5. 2. Պաւլոսի, Գ. Ոռպիւս. — Պաւլոս, ինքեանի թերեւս պաւլոս (ծոյցա):

եւ զոհն եւ ձեռններս ինքնակալին հրամանացն սպասաւորեալով. ոչ զնոյն ախորժեալ Յերապուլոյ աւերին եւ ոչ սոքա զհասարակաց զայն թոյլ տալ զձեռններսն: Եւ ինքն որ այսպէս այժմ մեզ պատճառ գոյ է Արեւիկոս զՆրապալ լսու եպիսկոպոսութիւնն ձեռն արկանելով, սպիտակ գգեցուցեալ զքաղաքացիսն, եւ զանտաւն տաւնս նոցա կործանեալ, ոհն, տեսանելով զոր վասն անձանց իւրեանց կատարէին, զճշմարիտ իմն Աստուած անարգելով, կոչոյ իւրից երկիր պազանելով սուտակներեւութից, զի բարբառեցից զաստուածայնոյն Ամբակումայ, եւ մորուութիւն միզոյ ի բազումն հեղով, դժեղակ զերսն եւ չար անտեղեակ պատմելով, եւ իրու վասն եղբարց խոցեալ զանձն, արտասու աւք առ Աստուած եւ ասէր. Աստուած յաւիտեանս եւ Տէր ողորմութեանց, եւ զոյադործող ամենայնի որ առ մեզս, եւ զուգական, որ ի մարգանալ Միաձինի Որդւոյ քո յերկնից վասն մեր հաճեցար, նայեաց եւ այժմ յաշխարհ յոր եւ հրաշագործեցեր, եւ մի զայս քաղաք յորում հովուեմ զեղեալ ոչխարս քո, եւ յիմ անարժանութեանն եպիսկոպոսութիւն ձեռնարկեցեր, անտես առնել ձեռագործ պղծութեանց այսպէս երկիր պազանել. այլ լուսով ընդանու թեան քո փարատեալ զխաւար պատրանաց՝ այցելու լինելով սոցա:

Բ. Զայս ի բազում աւուրս աղաւթելով, եւ ի քուն մտեալ ինքնան, տեսանէ երկտասարդ գեղեցիկ եւ բարիոք տեսեամբ, որ ցուպ նմա ի ձեռին արկանելով ասէր. Արեւիկէ, երթ այժմ յանուն իմ, եւ փշուրալ խորտակեալ գաւաղանաւս այսուիկ զմիջորութեանն պատճառս: Արդ զարթուցեալ եւ զի Տէրն էր որ երեւեցաւ. եւ իւրից յառնէր եւ համարձակութեամբ ընդր եւ ամենամեծ փայտ յափշտակէր, եւ ամենայն նախնաձիւ շնչեալ նսեւ բարկութեամբ, առ մեհհանն Ապղոնի երթայր, [ուր պղծ]ութիւն ձեռնկալաց զոհնոց կատարէր: Եւ էր ուրեմն

Իմա բառ Թ. առ Պոպղիստ, որ ընդ այն ժամանակս գլուխն էր (ἡγεμονεύοντι) Փոքր Փռեւ-
 քացոցս — 6 — 7. Հառ մութ թարգմանեալ է. իմա բառ Թ. ἡν ὁρίαν τὴν ὑπὸ Ἰω. αἰὺς
 πᾶσαν ἑορτὰς τε ἄγοντας καὶ θυσίας, καὶ σπουδὴ τῶ τῶν αὐτοκρατορῶν προστάγματι ὀνα-
 χουσιμῆους = Եւ էր տեսանել զնոսա զամենեւեան, որ ընդ Հռովմայեցեւոյն էին, թէ
 որպէս կատարէին զածն եւ զպատարագս, եւ անային (սպասաւորէին) քաղաքի հրամանին
 ինքնակալաց. ուստի թարգմանիչն Թ. σπουδὴ (փութով) կարգացած է σπουδᾶς (պատա-
 րագս, «ձեռններ») — 8. Թ. Դաւե ձերակցսն (ἑταίρῳ) Երեւորութեաց եւ Ժողովուրդն,
 եւ ոչ նոքա հետի էին յայնմ հասարակաց պաշտամանէն (τελέειν). թարգմանիչը բոլորովին
 հակառակ իմաստ մը հանած է. — 9. Թ. Իսկ նա ինքն, վասն որոյ այժմ ծառ քո
 յորդարին (ὁ νῦν ὑπὸ θείας ἡμῖν ὑπάρχων), Արեւիկոս. որ զեպիսկոպոսութիւնն Երեւ-
 ւորութեաց ուներ ի ձեռին, տեսեալ զքաղաքացիսն ի սպիտակս եւ զանտուն (ἀν-εὐροτος)
 տունս զայնոսիկ խմբեալս ի կործանումն, ոհն, ողւոյն նոցա, եւ զճշմարիտ Աստուած ար-
 համարհեալ, եւ զկուռս խուս երկրպագեալս — 14. Սառ-իւրեւ-իւն = Թ. φεῦδῃ
 φαντασίαν εἶναι. — 2. Եւստի-ն-իւն. — 2. Բաւ-ն, չիք է. — 3. զմեք միորու-
 թեան ի բազումն հեղուն, իրս դժեղակս եւ կարի անտեղիս (ἄπορος) պատմին. —
 16. Սաւ-ն-իւն. — 3. Երեւալ ինկած է 2. մէջ ուղղիչ կամ նման բառ մը, Թ. ունի
 քրոսիչս. — 15. Բաւ-ն-իւն = ἡμιοῦργος, արարչագործ: Զաւ-ն-իւն սխալ թարգ-
 մանութիւն մ'է Թ. συνοχεύς. «բովնդակող» բառին: — 16. 2. Բաւ-ն:

18. Որ է Բաւ-ն-իւն... հեռեցրէ. Թ. Որ Տեղեցար զի Միաձինի Որդին քո վասն մեր
 մարգարէի — 17 — 20. Թեր եւ Եւստի-ն-իւն... Թ. նայեաց եւ այժմ յաշխարհ, զոր դու
 ստեղծեիր (ὅν ἐδημιούργησας) զի մի զայս քաղաքս, յորում զիս հովիւ ոչխարաց քոց կար-
 գեցեր, եւ զորոյ զեպիսկոպոսութիւնն ինձ անարժանիս առնեցիր (Թ. ἐγγεῖρη, «աւան-
 դել, յանձնել» չիմեղում է չէջեմբումս, ձեռնարկել բային հետ), անոս որպէս երկիր
 պազանեւն ձեռագործ պղծութեանց, այլ փարատեալ զամբս պատրանաց, որ միտգանն
 դոստ, մանուստեմ (Թ. πρὸ σπιγῆος, «մանուստեմ, միտարեւ, նսեւ զոր իրեն բարեկամ»
 իրտասի ընել) լուսոյն քումս — 2. Եւստիւն:

Բ. 1. Թ. Իրեւ զայսուիկ զբազում ժամս աւուրս աղթեալ ի քուն մտանէր. —
 3. 2. պատճառ. — 4. Թ. Արդ զարթուցեալ իրեւ հաւատեալս ի վերայ հասանէ, եթէ Տէր
 էր, որ երեւեցաւ նմա, իւրից... — 5. Հեւ-ն-իւն. — 6. Թ. Երեւալ ինկած է 2. մէջ ուղղիչ կամ նման բառ մը, Թ. ունի
 քրոսիչս. — 16. 2. Բաւ-ն-իւն = ἡμιοῦργος, արարչագործ: Զաւ-ն-իւն սխալ թարգ-
 մանութիւն մ'է Թ. συνοχεύς. «բովնդակող» բառին: — 16. 2. Բաւ-ն:

առ իններորդ ժամու. գիշերոյն. եւ յուսացեալ յաստուածային յայտնութիւնն, նախ իմն ձեռաւքն իւր զգուրս մեհնին մէջը. եւ փշթէին փականքն եւ նիգն եւ բացան դրունքն. եւ ընթացեալ ի մէջ տաճարին զեղեալն անդ զբազինն Ապողոնի խորտակեաց եւ մանր փշեաց. 10 ապա եկեալ եւ յայլ աստուածոն Հաւասար եւ զնոսա եդ. եւ ոչ մնաց յաստուածոցն խլից եւ համերց, եւ ձայն մեծ արձակէր ի գործոյն, զի պղծեցան մարդիկ յայնպիսին զգուշանալ եւ աստուածս անուսնել զնոսա, եւ զի զայս զոր կրէ այժմ. զոր արդար է կրել զայն եւ յոյժ գովելի:

Գ. Իսկ նաժիշք աստուածոցն եւ արբանեակք մեհնին տեսեալ զեղեացս զայս ըսա բազում ժպրհութեան լցան հիւսցմամբ եւ ի տարակոյս եղեն: Իսկ սուրբն դարձաւ առ նոսա եւ բարկացեալ արդարութեամբ արդարն, առ. Փախուցեալ ի բաց գնացէք եւ զխորհուրդս ամենայն ամբոխին պատմեցէք, թէ աստուածք ձեր ի յեղեալ նոցա սեղանն. 5 յերէկ, եւ նոքա խրախացեալք ի ըկութիւն եւ յարեցութիւն խորտակեցին զմիմեանս եւ ի վայր արկին, եւ այսպէս փշեցին զերեարս: Իսկ թէ սակաւ մի հաղորդիք մտաց, զկոտորազնացս այսոցիկ տուք հոյ զի կիր լիցին, եւ ի ձեռն այնմիկ պիտոյասցին ձեզ այնպէս աստուածք ձեր:

Զայս զործելով Արերկիոս, վերստին դարձաւ առ իւրսն իրբեւ զքաջ ոք զհասարակաց 10 պատերազմն հարեալ՝ զբազմաց կորստեան պատճառն իսկապէս սատակելով: Սե իրբեւ եկն, հեղեալ զնովաւ զայլին ամբոխն, եւ նա ուսուցանէր ունել զճշմարիտ աստուածպաշտութիւնն, եւ ողջախոհ վարուց հոգ տանել: Սե ի նմին գիշերի զհաւաղքն եւ քրմունքն երթեալք պատմեցին զԱրերկիոսէ զոր արարն. եւ համայն ընդ լուսանայն ամենեցուն խորհուրդ առեալ իրբեւ մեծ ինչ բան առնելով Արերկիոսի մորթութեանն եւ հպարտանալոյն 15 ընդդէմ աստուածոցն եւ ինքնակալին վրէժ պարտիլ նմա, այլ եւ ամենայն ամբոխին եւ քաղաքին:

9. Թ. խորտակեաց զպատկեր Ապողոնի, որ կայր անդ կանգնեալ եւ մանր փշեաց. ապա եւ ի պատկերս այլոց աստուածոց մատուցեալ խորտակեաց եւ զնոսա նշոյալս, եւ աստուածք ոչ պատպանեցին անձանց, այլ (պատկերքն) խուլք եւ անզօրք, թէպէտ խուլք եւ անշունչք էին, ձայն ինչ մեծ ի գործոցն լսելի արարին եթէ յիմար եւ մարդիկ, որք երկիր պագանն այնպիսեաց եւ զնոսա աստուածս անուանեն, եւ եթէ այն ամենայն անցք, որ այժմ ընդ նոսա անցին, արդարութեամբ գործեցան եւ կարի իսկ արժանի գովութեան:

Դ. 1. Ն-ժիւր. Թ. Թεραπευτής, յբ. -ταί, ծառայ, պաշտօնատար, Թարգմանիք կարգացած է Թεράπειαι, յբ. -ναι աղախին: — 2. Ը-ր Բ-ուրմ յգրեւելեալ. Թ. κατὰ πολλὴν τολμῶν, մեծաւ յանդգնութեամբ:

3. Թ. եւ արդար բարկութեամբ արդարն նայեցեալ ի նոսա՝ առ. Գնացէք, պատմեցէք առ ծերակոյտն եւ առ ամենայն ժողովուրդն, եթէ աստուածքն ձեր ի խնդոյս եւ յորախութիւնս, որք երէկ նոցա յորինեալ էին, արբեալ՝ խառնեցան ընդ միմեանս եւ այսպէս յերկիր ջրն եւ ցան անկեալ կան:

6. Զխորհուրդս. Թ. զխորտոն (τα συντριμματα) պատկերացն տուք ի հնոցն եւ ի հուր. այսպէս թերեւս օգտակար ձեզ լինեցին աստուածքն, կրով ստեմ, որ ի նոցունց կաղի: — 10. Թ. զհասարակաց թշնամիս (πολεμίνους, կարգացուած է πολέμου) հարեալ, որք էին բազմաց հոգաց կորստեան պատճառք: — 2իք Թ. “իսկապէս սատակելով”:

11. Թ. եւ ի դառնալն ուսուցանէր զժողովուրդն որ գային հեղեալ զնովաւ՝ զճշմարիտ... — 13. Թ. երթեալք առ ծերակոյտն... եւ ընդ լուսանայն համբաւ տարածանէր ընդ ամենայն քաղաքն, որպէս թէ Արերկիոս ի մեծ մոլորութիւն անկեալ իցէ եւ ընդդէմ աստուածոցն խիզախեալ. վասն որոյ ոչ միայն աստուածոց եւ ինքնակալաց, այլ եւ ժողովրդեան եւ ողջոյն իսկ քաղաքին պարտ ի վերայ կայցէ զվրէժ լուծանել:

17. Թ. Այնուհետեւ ամենեքեան ի մեհնան ժողովեալ՝ հայեցեալ տեսանէին զերսն (ἐσχεπτον το τε, ուսիւր բայն σκῆπτομαι համարուած է χόπτω, կոծել: — 2. վառ... Թ. περὶ τοῦ ἀνδρός εἰκονοῦντο, գառնէն պատմէին. բայն κοινῶ, պատմել, տեղեկութիւն տալ, Թարգմանիք կարգացած է՝ χινέω, շարժել:

Այնուհետեւ ամենեքեան փութանակի ի մեհեան ժողովեալք կոծէին եւ շարժէին վասն առնն զվիմեանս. եւ լաւաբոյնքն ի քաղաքացեացն եւ բազումք յայլոցն մատուցեալ զամբոխն խորհրդակցելն սպասաւոր յուղարկել, եւ զԱրեւրիկոս ածել եւ ընդունել զբանն, եւ թէ յուժ շնորհու. կս ժպրհցաւ զայն, եւ զոյս ոմանս ընդ իւր զոյգ առեալ ունէր. զի ոչ 20 է ի զէպ, ասեն, այնքանեաց ձեռնարկելոյ թէ ոչ ունիւ թազումս զործակցես, ապա եւ գնոսա ըմբռնել, կապանաւք եւ ընդ Արեւրիկոսի առ դատաւորն առաքել, զի տայցեն վեճս ըստ արժանեացն զանարգանացն զոր առ աստուածս իւրեանց եւ առ ինքնակալն:

Դ. Ապա խորհրդակցութեամբ բազմաց, որպէս ասացաք, վեհադուռնեալ, եւ զաւկտակարն կարծեցեալ, եւ այսպէս առնելի է մեզ ասացին լինել: Դսկ ամբոխն զձեռս եւ զոտս եւ զդմն աստուածոցն յերկիր հեղեալ տեսանելով՝ յոյժ յանմտութիւն շարժեալք ասէին հայհոյականս, եւ փայտս եւ քարս առեալք գոչէին առ միմեանս. Արկցուք հուր ի տուն 5 նորա եւ ի համարտհոյց նորա: Սակայն երկուցեալք յայնմանէ զի մի եւ զայլս անպարտս կցորդ արասցեն հրկիզութեանն: Յայտարի ոչ սակաւս դեգերելով եւս կամէին զվեճս առնուլ: Ապա ոմանք ի բարեպաշտաց ընթացեալք արագ առ Արեւրիկոս պատմեն նմա զղրժողութիւնն, եւ խորհրդակցեալ նմա փոքր մի տեղի տալ անտեղեկութեան ամբոխին, եւ առժամայն ելանել ի քաղաքն, զի մի զրկեացին եղբարքն ի 10 հայրական զԹոյ նորա, որք նովաւ լուսաւորեցան առ բարեպաշտութիւնն:

Ե. Իսկ նա հաւանեալ ասէ. Ապաքէն վասն Զրիստոսի չարչարանացն, եղբարք, համարեալ եմք, թէպէտ ի ձեռն նորա չարչարիլ տկարացեալք այսպէս փախչիմք. զոյն եւ քահանայական առաքելոցն այնմիկ հրամայելով Տեառն քարոզել հեթանոսաց զբանն ճշմարտութեան համարձակ եւ մի երկնչել անխորհուրդ վասն անուան իւրոյ ի ժամ 5 գալոյ փորձութեան. զի յայնժամ քաղցր է չարչարիլն վասն նորա եւ մեռանիլն ամենայնիւ կեանք ճշմարտապէս եւ ընդանի. բայց ապա հաւատալ ձեզ այդպէք խոր-

18. Թ. բառախաղով՝ τὸς δῆμοσιους (ժողովրդական, հասարակաց, կարգացուած է՝ δῆμος, ամբոխ, ժողովուրդ) συνεβούλευον ὑπηρετας πέμψαι, խորհէին ընդ միմեանս առաքել զպատասխար քաղաքին զի քննեցուք տեսցուք զբանն (λόγος), յորոյ ի շնորհս մտաբերեաց յայտարի, եւ զորս ոմանս ունէր ընդ իւր:

Գ. 1. Թ. Ապա այնոցիկ, որք ընտրուին մտք քան զբազումս գեր ի վերոյ էին, որպէս ասացաք, այս ինչ օգտակար թուեցաւ. եւ այսպէս արժան է առնել մեզ ասացին... Թ. ἔσται երկիցս թարգմանուած է՝ եւ լինել: — 3—5. Թ. փոքր ինչ բնդարձակ է՝ բայց նոյնիմաստ:

5. Թ. Սակայն ծերակոյտն երկուցեալ զի մի յորժամ հրձիգ առնիցեն զտունն Արեւրիկոսի եւ տունքն զբացեաց եւ այլոց բազմաց անմեղաց փեսայն հազարդ լինիցին, եւս, զի եթէ ինքեանք եւս յարիցին ի բազմութիւնն անդր, Պոպղիոս պատիժս պատուհասից տալոց է, ջանացին մեղմել զգազանացեալ եւ զորբոքեալ ոգիս նոցա: Արդ իբրեւ ոչ ընդ սակաւ ժամս յայս դեգերէին, ոմանք... — 8. Այս աեղ թարգմանիլք փոքր ինչ համառօտած է Թ. բնագիրը. Գրքաւ-ն-ի-ն = ἐπιβουλῇ, դարանակալութիւն. — Եւ խորհրդակցեալ նմա, Թ. ἀντιβουλεύσει, աղաչէին զնա. — անտեղեկութիւն, Թ. անկարգ աղմուկ (τῇ ἀτάκτῳ ῥοπή) — 10. Թ. բնագիրը համառօտաւած է:

Ե. 1. Թ. Իսկ նա ասէ. խռուափող ի չարչարելոյ վասն Քրիստոսի համարիցիմք ապաքէն, եղբարք, եթէ այնպէս վատութեամբ փախիցուք ի չարչարելոյ վասն նորա. քանզի պատուէր եւ ուրբ Առաքելոցն քարոզել հեթանոսաց ամենայն համարձակութեամբ զբանն ճշմարտութեան եւ մի երկնչել յանախորժ իրաց՝ վասն անուան նորա ի ժամանակս գալոյ փորձութեանց: Զի քաղցր է չարչարելն վասն նորա եւ ճշմարտապէս քաղցրագոյն (8. ἡδον կարգացուած οἰκείον). քան զամենայն կեանս մեռանելն վասն նորա: Բայց սակայն հաւատալ արժան է եւ ձեզ, որ այսպէս ախորժէք (9. βουλομένοις, ուզողներով կարգացուած է βούλευομένοις խորհողաց) եւ փախչել յայնցանէ, որ գայցեն ի վերայ մեր, քանզի եւ այս օրէնք են Քրիստոսի, փախչել ամենեւին (ἀτεχνῶς, 1. անարեւեստ, պարզ. 2. բնականապէս, բոլորովին) յայնցանէ, որ հալածենն զմեզ:

հերով, եւ որոց զան հակառակ մեզ փախչելի է: Վասն զի այս աւրելնք Զրիստոսի փախչել անարուեստիք որոց հալածեն:

- Հայս ասաց եւ ընդ նոսա ել արտաքս, եւ քնայր ընդ մէջ քաղաքին առ հրա-
 10 պարպն անդ՝ ի տեղին որ ի նոցանէ այսպէս կոչէր Գան հարերոյ. եւ նստեալ քա-
 րոցէր զՃմարիտ վարդապետութիւնն որոց մերձ էին, եւ զարժանաւորութիւն գիտու-
 թեանն Աստուծոյ, որոց մարթի նոցա արժանաւորիւ. եւ ասէր պարտ է զմկրտութիւն
 առնուլ եւ նովաւ կատարիլ եւ արժանաւորիլ քրիստոնէութեան եւ անուանիլ, եւ
 զառժամայս զիրաւ արհամարհել եւ փափագել անմահ կենացն միայն, քանզի եւ
 15 միայն որպէս Ճմարիտ կեանք էր այս զոր պատրաստեաց Աստուած սիրողացն զնա:

- Ապա որ քան զայս այսպէս առ նոսա ճառէր բազմութիւնքն կուտեալ գային
 ուսանել զիրոն, զի ոչ սիրեաց ի տան վասն ընտանեացն բացայայտել զհաւատոցն,
 այլ հրապարակաւ քարոզել եւ համարձակեալ զքարեպաշտութիւն, յառաւելս զմե-
 20 լութիւն ցասմանն զայրացուցանելով, եւ ջերմութեամբ հոգւոյն եռացեալ, ոչ եւս ըստ
 ինքեան մնայր, եւ ոչ որք լաւագոնքն ի քաղաքին էին փորձիչք եղեն, այլ ամենե-
 քեան միահամուռն զաղմուկ բարձին կրճելով զատամուռն ընդդէմ նորա եւ որոց ընդ
 նոսա եւ յափշտակել կամեցան:

- Զի իրեւ հանդերձեցան արկանել ձեռն ի նոսա, ասա երեք յերիտասարդացն ի զիւաց
 չարաչար լիկեցան եւ փրփուրս արձակէին ի բերանոց իսաժատելով զձեռս իւրեանց եւ
 թիւրէին զայս, անազգի ձայնս ունանս եւ աստարս արձակելով, եւ ընթացեալք առ
 Աբերկիս գոչէին. Նրզմնեցուցանեմք զքեզ ի միայն Ճմարիտն Աստուած զոր դու քա-
 5 լոգես, հզաւարար (գոչէին), մի տանջեր զմեզ տարաժամ:

- Հայն տեսեալ բազմութեանն դադարեցին յանբանութենէն յայնմանն եւ արշաւա-
 նացն. Թաւ եղեն երիտասարդքն մանաւանդ չարեացն. թէ պարտ է զՃմարտագոյնն ասել,
 զեւրաքանչիւրոցն կացոյց զմեղնգնումն զովանց զչիւացն, եւ զբազմութեանն զանվարժ
 զգնութիւնն եւ զշարժին ընդդէմ սրբոյն. սպա կալով ամենեցուն նկատեալ հայէին
 10 միայն ի զպիղարանս առն, եւ ի սովորոյթս հանդարտութեանն եւ զլիմբն սանձեցին հան-
 դերձելոյն թէ զինչ լիցի մնալով:

Իսկ երջանիկն Աբերկիոս առ ժամայն յաղաւթս եկաց եւ ասէ.

Որ Հայրոյ եւ Որդւոյ թո սրբոյ Յիսուսի, որ թէպէտ բիւր անգամ մեղանչեմք ինքն առ
 փրկութիւն անաւրինէ, աղաչեմ եւ մաղթեմ, լոյժ զերիտասարդս զայսոսիկ ի փորձանաց

10. Գռն հւրելոյ, Յ. Փραγγέλιον, լատ. flagellum, քան, ձաղկանք: — 19. 2. հւրելոյ:

16. Յ. Մինչքեւ նա զայսոսիկ այսպէս ճառէր առ նոսա, բազմութիւնն, որ գրգռեալ
 էր ընդդէմ նորա, հասեալ ի վերայ իրացն, իթէ զհւրելոյն — Բռնաւն (αγαπάω, սիրել):
 2. բաւականաւ, գո՛՛՛՛՛՛՛ ըլլալ են): ի տան եւեթ վարդապետել զհաւատոց իւրոց (περί τῆς
 οἰκείας διδασκαλίας, ըստ այսմ ոἰκείας առնուած է ընդունիլ իմաստով՝ փոխ. սեպ-
 հական՝ իւր), այլ եւ հրապարակաւ քարոզել եւ համարձակութեամբ պատմել զքարեպաշտու-
 թիւնն՝ ի բազում կատաղութիւն (բորբոքեալ) բրդեալ եւ հոգեով ջերուցեցով եռացեալ,
 ոչ եւս կարէին հանդարտել եւ անսալ լաւագունից քաղաքին, այլ աղմկով եւ աղաղակաւ
 յարձակեալ ի վերայ նորա՝ կամէին ատամամբ զնա եւ զորս ընդ նմայն էին՝ պատառել:

Զ. 5. Լաղուցի Յ. համաձայն: — 6. Յ. Այսու դադարեցաւ անմիտ գրգռութիւնն
 ժողովրդեան եւ չարեացն երիտասարդաց զբաւ եղեւ. մանաւանդ թէ, իթէ զՃմարտագոյնն
 ասել արժան իցէ, զերկոցունց եւս մեղեգնութիւնն լռեցոյց, ոոցա զգիւական մեղեգնու-
 թիւն եւ զամբոխին (զմեղեգնութիւնն) որ յանկիրթ բարուց գրգռեալ էր ընդդէմ Սրբոյն:
 Արդ ամենեքին գտնի առեալ կային ի նա յառեալք, միայն յառնն պատուականութենէն
 (χουδοσύνης, թարգմանիչն կարգացած է՝ χόσμος, զարգարանք) եւ ի բարուցն (ἡθός, բարք,
 սովորութիւն) մեղմանեութենէն (χαλγνότης) զմեղմանութիւնն սանձահարեալք եւ սպա-
 րեալք իթէ զինչ առ յապա գործելոց իցէ: — 9. 2. հւրելոյ:

15 զիւացս, զի եւ սորա զմնացեալ ժամանակս իւրեանց ըստ կամաց քոց գնալով, եւ զայս բազումս սքանչելեալքն որ վասն ինքեանց յաւելարեալ քեզ յարդարեսցեն. իբրու զե ծանիցեան ամենեքեան թէ դու միայն ես Աստուած, եւ ոչ գոյ այլ բաց ի քէն:

Զսոյն աղաւթեալով առ Աստուած, եւ նայեալ յերիտասարդան հարկանէր զնոսա գաւազանաւն որ ի ձեռս իւր զգլուխն, եւ ստէր. ԅանուն Զրիստոսին իմոյ եւէք արտաքս
20 յերիտասարդացս յայս դեք չարք, ոչինչ ֆնասեալ դոցա. եւ մեծամեծ ձայնս արձակելով նոցա փարատեցան առ ժամայն:

Իսկ զիւսհարեալքն իբրեւ տեսին փոքր մի սթափեալ զինքեանս ընթացեալ կարան զոտս սրբոյն եւ անմուռնչ լեալք ի բազում ժամս, մինչ համարել բազմաց թէ մեռան. եւ ոմանք աղաչէին ի զգալութիւն բերել զնոսա, եւ նա ձեռս եղ ի նոսս եւ ես զհայեցուածսն.
25 եւ յայնմ հետե տեսանէր զգեցեալ եւ ողջախոհ լեալ ոչ ի բաց կալով ի յԱբերկիոսէ:

Ի. Իսկ իբրեւ տեսին ամբոխն զայն, ամենեքեան իբրեւ ի միոյ մօտս եւ լեզուէ բարբառեցին մեծաբար. Դու միայն ես ճշմարիտ Աստուած, որ ի ձեռն Աբերկիոսիս քո քարոզելով:
Վկայէ իրքն, եւ յանկարծակի բազմութիւնքն փոխադրեցան ի սքանչելեացն մինչ զի եւ ոչ միոյ ումեք մնալ յանգիտութեան, այլ ամենեցուն հայցելով զաստուածային մկրտութիւն
5 աւազանին, սակայն աղմկեալ զինքեանս ասէին. Նրկնչիմք մի գուցէ վասն բազում ամաւթոյ մեղանացն որ յանձինս մեր բազմացան, ոչ լինիցիմք ընդունելի այսպէս առ ի յԱստուծոյ յարամեալ: Սակս որոյ եւ մատուցեալ ասին. Ուսո՞ մեզ մարդ Աստուծոյ եթէ նայի ի մեզ
Աստուած անյիշաչար ակամբ, կամ թէ հատուցանել կամի որոց անգիտութեամբ յանցաք նմա, յորմէ սոսկամբ, որով եւ ակտաժետիմք, յաղաչս որոյ երկնչիմք եւ դողամք:

Իսկ սուրբն պատասխանեալ մեծաւ որքան կարէր եւ պայծառ ձայնիւ ասէր. Արք, ոյք այժմ հաւատացէք, եթէ ոչ մնայք ի հին գործան ձեր եւ ի հայրատուր աւանդութիւնսն, այլ ի բաց կացէք յամենայն չարեաց, ի նախանձուէ ասեմ եւ յատելութիւնէ, եւ յայլոցն որքան յառաջագոյն յիսկապէս յանգիտութեանս գործէիք, քա իչ ինքեանց եղիցի յոր
այժմ մտերմարար հաւատացիք, որ եւ կոչէ զմեղաւք ծանրացեալս եւ ասէ. Նկայք ամե-

15 նայն աշխատեալք եւ բեռնացեալք եւ ես հանգուցից զչեզ. որ եւ ունիմք բիւր ապացոյցս քաղցրութեան նորա, վասն որոյ հաւատամք ի նա եւ նմա զանձինս աւանդեմք ամենեքեան եւ ի յուսոյն ոչ անկանիմք:

Ասելով. Դժնդակ վերս առաք, բորբ զմեզ ինքեանս առ ապիրատ վարս հեշտութեանց զամենայն առաջին ժամանակն վարելով, եւ բազումս մարմնոյ ցանկութեանց ծառայելով,
20 եւս եւ զչար սովորութիւնս ունել բռնադատեալ զինքեանց:

16. Թ--ԵԼԻԲԵԼ, προσεθῆναι. — 24. Թ. չունի «ամանք աղաչէին ի զգալութիւն բերել զնոսա», — Թ. եւ նա բուն հարեալ զաջոյ իւրաքանչեւիք՝ զպատասցուցեալ զնոսա յարնոյ:

Ի. 3. Թ. Վկայէ վասն իրացս եւ բազմութեանս այնորիկ յանկարծական դարձ, որ այնպէս իմն գրաւեալ էր սքանչելեքն, զի չէր ոք, որ չլինէր խոստովան զճշմարտութենէն (επιγνωσας), այլ ամենեքին յաստուածեղէն մկրտութիւնն դիմէին: — Այս տեղ Թ. ունի տող մը յաւելուած, զոր հայն ի բաց ձգած է միտքս յարդգին մէջ ըսուած բլլալուն համար:

5. Այլ է ինչ, ասէին, որ յոյժ տագնապէ զնոսա. 10. Թ. իսկ նա ընկալեալ զնոսա, որչափ կարէր մեծաւ եւ պայծառ ձայնիւ... — 12. Թ. կայք:

13. Թ. զորս յառաջագոյն՝ մինչդեռ յանգիտութեան էիք, գործէիք... քուրջ ձեր...

15. Բեռնացեալք, πεφορτισμένοι, բեռնաւորք (հմմտ. Մատթ. ԺԱ. 28):

18. Թ. Այլ ասէին. Դժնդակ վերս առաք, զմեզ բովանդակ յառաջին ժամանակս յապիրատ վարս տուաք, բազում ցանկութեանց մարմնոյ ծառայեալ եմք, եւ այժմ իսկ ունիմք չար սովորութիւնս, որ բռնացեալ են ի մեզ:

Այլ ընթացարութ, ասէ, վաղվաղակի առ բժիշկն, եւ ի պահոց ջանս եւ յաղաւթից եւ յարտասուաց խոստովանելով զմեզս, եւ զինքն զնոսին աղմկոցն ձեր զխորհուրդ եւ զմղաւզն առ չար գործսն. որ եւ ի ձեռն Յովսէէ մարգարէի Աստուած բազումս յառաջ ժամանակաւք նախատէր զհրեայնս եւ ասէր. Ընդէր լռեցուցանէք զամբարշտութիւն, եւ
25 զպտու զ նորին կէմեցէք: Այսս իսկ դեղ կատարելագոյն դուք ինքեանց ի վերայ դիք եւ ոչ հետ մնասցէ վերաց ձեզ:

Ը. Այսպէս քարոզելով աստուածայնոյն Աբելիկոսի առ նոսա բացայայտելով. եւ յին. ներորդ ժամու առուրն կատարելով. եւ իրրեւ եղեւ զբաւ բանից նորա, առ ժամայն առ սովորական աղաւթն սկսանէր, եւ կատարեալ զաղաւթնս եղ դարձեալ զձեռս ի վերայ նեղելոցն ի յայտոցն, եւ շիջոց ի նոցանէ զերկունսն եւ առ կատարեալ առողջութիւն էած:
5 Ապա ամենեցուն աղաւթելով եւ աւրհնեաց տակաւին ետ եւ զողջոյնն ի Բրիտոսս, եւ որպէս կնիք ինչ եղ ի վերայ նոցա, իբրու զի բարիոք պահել ի նմանէ զսասցեալսն ի նոյն, ընդ եղբարսն ի բաց մեկնեցաւ:

Իսկ բազմութիւնն հետեւէր զկնի, եւ ի նմանէ մկրտել հայցէր:

Իսկ նա ընդունելով զլաւժարութիւնն, իբրու ի դէպ էր, բազում առաւել ինքն
10 ունելով ի յայն զլաւժարութիւնն, եւ զի եւ ոչ ըստ ժամուն ի ճահ էր, ի յայզն զմկրտութիւնն վեր արկանէր: Բազմաց ոմանց ի նոցանէ ջերմագունից առ մկրտութիւնն մնացեալ լինէին առ նմա եւ ոչ դարձան ի տուն, զի ի տանիս ուրեք ի նորին ննջէին:

Իրրեւ եղեւ հասարակ գիշերին, որ այսքանեաւք շնորհաւք փայլատակեալ էր Աբելիկոս, աղաւթ էր առ Աստուած զոյգ որոց ի տանն եւ մերձակայ ժողովրդեանն եւ մնային
15 զհայցեալն, եւ նա զաչս յերկինս համբարձեալ ասէ.

Գոհանամք զքէն, Յէր Աստուած, զի ողորմեցար ինձ հովուիս բանաւոր հաւտի քո, եւ զհակող գայլն հակառակ մեզ՝ զմանչումն նորա ունայն ցուցեր. զորս յարդարեան ի մասն ճշմարիտ հաւտի քո վերակոչեալ ի ձեռն մկրտութեան արժանացոյ որդեգրու թեան:

20 Այսս ասացեալ առ բոլորիցն Աստուած հրաման տայր զհետ գալ իւր բազմութեանն առ եկեղեցին: Իրրեւ եկին՝ զսովորական աղաւթն ասելով ի վերայ նոցա, կատարէր մկրտութեամբ արս ԵՃ Թուով: Ապա բազումք զոյգ հեղեալ գայլն առ նա, ոչ միայն ի մեծ Փռիգացոցն եւ շուրջ զամենայն գաւառաւն, այլ եւ ոյք յԱսիա բնակէին, եւ ոյք ի Լիւզիա, եւ ոյք ի Նարիացոց նահանգն դիմեալ գայլն, զի
5 բանք նորա հնէր շուրջանակի ընդ ամենայն քաղաքս, ոչ ունայն եւ հատարկ, եւ վասն

22. Թ. ի պահս, յաշխատութիւնս, յաղթօս, յարտասուս, ի խոստովանել զմեզ եւ զխորհուրդս զայնոսիկ, որք աղմկենն զձեղ եւ մէնն ի գործս շարութեան... — 25. Թ. կէտէք:

Ը. 1. Թ. Մինչդեռ աստուածայինն Աբելիկոս խօսէր առ նոսա զայստիկ, իններորդ ժամս առուրն կատարեալ՝ զբաւ բանից նորա արար. եւ իրրեւ հանգչոյց զճառն...:

5. Թ. Ապա իրրեւ ի վերայ ամենեցուն այոթեաց եւ զամենեկն օրհնեաց, եւ զհամբարցէր ի Տէր ետ եւ որպէս զինքն ինչ գորշմաց ի նոսա, զի գասացեալս իւր քաջ ի միտ առեալ պահեցեն՝ ընդ եղբարս գաւառայր ի տուն: — 9. Թ. Եւ զի ժամանակն չէր պատշաճ (ճահ): — 11. Վերաբրկանէր, ձնեթնէտ. — 12. Փայլատակեալ — լάμπας, փայլեալ: — 13 - 14. Թ. Զաղօթն հանեալ ի գլուխ՝ ելանէր ի տանն. եւ իրրեւ տեսանէր զաղօթութիւնն, որ շուրջն կային եւ սպասեալ մնային... — 2. Դիւթիւ:

17. Թ. Զհակողն հակառակ մեզ՝ զգայլն բնդվայրահալ ցուցեր եւ զցորեալ մասն հօտին քո ի ճշմարտութեան վերակոչեցեր եւ ի ձեռն մկրտութեան արժանացոյ որդեգրութեան: — 23. Թ. τῆς περιγύρου πύσης, յամենայն շրջակայ գաւառաց:

24. Թ. եւ ոյք ի նահանգսն՝ ի Լիւզիա եւ ի Նարիա բնակէին: — 25. Եւ քանզի ընդ

այնորիկ շեջանել արագ ոչ մարթեղով, այլ բազում ունէր զաւրութիւնն ի Զմարտութեանցն: Այսուհետեւ յուզեալք գային առ նա, ոմանք առ փրկական վարդապետի, եւ ոմանք յայտոց փարատի, եւ որք անյատուկ ցաւս ունէին, եւ թէ այլ չար իւրք ըմբռնեալք էին. եւ քարոզէր զԶմարտութեան բանն բացայայտելով եւ ընդանցուցանէր Զրիստոսի զորս մատչէին պատրաստապոյնս. եւ փարատէր ի չարեացն արագապէս:

ամենայն քաղաքս զմանէ համբաւ (անցոց) հարկանէր, որ զի շէր վայրապար եւ դատարկ, նմին իրի արագ շեջանել շէր հնար, այլ ի Զմարտութեանն բազում գորութիւն ունէր:

28. Թ. այսինքն զորս արտ ինչ ունէր կամ այլով չար իւրք ըմբռնեալ էին: Քանզի յուսուցանել զբանն Զմարտութեան արժանաւորագոյն էր, եւ պատրաստագոյն յրոտանեցուցանել Զրիստոսի զայնոսիկ, որք մատչէին. եւ արագագոյն ի փարատել զսարս:

(Ըրբանգիւն)

Լ Ե Զ Ո Ւ Ա Ր Ա Ն Ա Կ Ա Ն

Հ Ո Յ Լ Ե Զ Ո Ւ Ռ Ի Թ Ի Գ Լ Գ Բ Ի Թ Ի Ի Ն Ը

«Հանգէս Ամսօրեայի», Ապրիլ Թուին մէջ մտադիր ըրած էինք ընթերցողները՝ «Արօր» անուամբ հրատարակուած ամսագրի վրայ, եւ ջանացիւք ամենաբուռն բարեբաղ խորտակել անոր խոփը: Բայց չաղջոցանք: Երկրորդ Թիւն ալ հրապարակ ելաւ, միեւնոյն այլանգակ ու ապիկար ուղղագրութեամբ: Սակայն ապահով ենք, որ վերջ ի վերջոյ մեր խօսքերը պիտի գտնեն արձագանգ եւ կամաց կամաց պիտի խոտորին շատերն այս մոլոր ճամբէն, քանի որ դեռ առաջին քայլերն առնուած են: Առաջինն այս անգամ երկու կէտ նկատողութեան առնուլ. եւ, այս նոր ուղղագրութեան մէջ գործածուած մեծ օրօգներն յերեւան հասնել. եւ երբեք, ամենէն դիւրին ուղղագրական կանոններու տեղ՝ ամենագիտարկին օրէնքներ ստեղծելով՝ հայերէնը խաթարողներու աշքը բանալ: —

Առաջին կէտին մէջ չմտած, փութանք ըսելու որ երբ լեզուի մը գիտակցութիւնը կը կորսուի, սունկի պէս կը բուսնին նորանոր տեսութիւններ, որոնց պաշտպանները միշտ բարեմիտ ուղղութեամբ կը ջնանան իրենց գիտացածին ու չգիտացածին տարապայման մեկութիւններ տալ: Ընդունենք են ասոնք խոտորեակի՝ ուղիղ ճամբէն, այն ճամբէն որ դարբերով կորած անցած է լեզուն՝ առանց այս երեւակայեալ դժուարութեանց բախելու: Լեզուներուն մէջ փոփոխութիւններ, բնութիւնը միայն կրնայ ներմուծել, եւ բնութիւնը հաշտեալ ու հաշտ կերպով՝ առանց գահաՎիժելու, կը գործէ հոն, ուր բան մը պահել կ'ուզէ, իսկ գահաՎիժ կը գործէ

հոն, ուր ապականել ջնջել, կամ գոնէ խորատուգել կ'ուզէ:

Բնական ընթացքով զարգացած լեզու մը դարբերով կը պահէ իւր կաղմութեան գիտակցութիւնը՝ այն լեզուն խօսող ու գրողներու մոքին մէջ: Աղարտեցաւ այս գիտակցութիւնը, այն ատեն լեզուն կը մատնուի դժուարութեանց, եւ այս դժուարութիւնները կը խոտանան, կը կնճռոտին եւ անյաղճելի կը դառնան, երբ մանաւանդ լեզուի բնական զարգացման անգիտակցներու ձեռքը խաղալիք դառնայ այն:

Թէ Էմինեաններու, Պատկանեաններու եւն յաջորդներէն շատերուն քով սկսած է կորսուիլ հայերէն լեզուի գիտակցութիւնը, վկայ է՝ այն հաճախ աղմուկը, զոր կը յարուցանեն վարժապետները, թէ ուսանողները դժուարաւ կ'ուսանին հայերէնի կանոնները, եւ թէ շատերն իբր օտար լեզու կը սորվին հայերէնը: Ապացոյց ըսածներուս՝ տարիներէ ի վեր, եւ մանաւանդ այս վերջին ամիսները ուստահայ լրագրաց մէջ հրապարակու իսկ յայտնուած տրտուշները:

Միշտ մանուկները, ուսանողներն յոռաշ կը քշուին, եւ անոնց անուամբ կը խօսուի, անոնց ըմբռնման անկարողութեան կը վերագրուի հայերէնի ուսման դժուարութիւնն, եւ իւր թէ՛ ասոնց օգնական ըլլալու համար կը ստեղծուին նորանոր կանոններ, օրէնքներ, տեսութիւններ... Սակայն հարեւանցիկ տեսութեամբ՝ այս նորանոր իրենց հնար միջոցներն ինքնին կ'աղաղակեն, թէ լեզուի գիտակցութեան հեազհետէ պակսիւն է, որ այսպիսի յախուռն դժուարութիւններ կը ստեղծէ հայերէն լեզուի ուսման նկատմամբ:

Միշտվայրը, պարագաները, եւ — ուսուցիչները նկատողութեան առնելու ենք, տարակոյս չկայ, եւ նորանոր միջոցներով լեզուի